

HADHÁZY Jenőné

Tanulói konfliktusformák feltárása és kezelése egy általános iskola felső tagozatán

„Nem várjuk el a fiataloktól, hogy maguktól tanulják meg az algebrát, hogy instruálás nélkül váljanak virtuóz hegedűművészé vagy elsőrangú teniszezővé. Mégis valahogy úgy gondoljuk, hogy a gyerekek maguktól megtanulják az együttélés szabályait, csak össze kell ereszteni őket az iskolában.”

Elliot Aronson

Bevezetés

A gyermekkor jelentős részének mindennapjai az iskola világának sokszínű társas közegében zajlanak, ahol a kortársakkal és a különböző szerepekben megjelenő felnőttekkel sajátos játékszabályok szerint kell együtt élniük, együttműködniük. Azok a szociális és kommunikációs képességek és készségek, amelyeket a gyermekek ezekben az érzékeny években elsajátítanak, kilépve az iskolából meghatározó jelentőségűek lesznek. Nemcsak az egyéni boldogulásukra, a családi kapcsolataikra, hanem a lakóhelyi, majd a munkahelyi viszonyokon keresztül a tágabb társadalmi környezetünkre is kihatnak. Ez a sokszínű környezet folytonos változáson megy át, és a gyermekre sokféle hatást gyakorol.

Három évtizede egy hajdúsági kisvárosban, Hajdúhadházon matematika-fizika-számítástechnika szakos tanárként, az utóbbi időben pedig, mint igazgatóhelyettes a helyi Földi János Két Tanítási Nyelvű Általános és Alapfokú Művészeti Iskolában dolgozom.

Az utóbbi évek demográfiai, szociális változásai nyomán jelentősen megnövekedett iskolánkban a hátrányos helyzetű gyermekek aránya. Tanulóink általában sokgyermekes családokból származnak, többségük roma gyökerekkel rendelkezik, és a szülők többnyire aluliskolázottak. Ebből a környezetből az iskolaköteles tanulók egy részét a szüleik a közeli települések kedvezőbb körülmények között működő iskoláiba járatják, és ha tehetik, maguk is munkalehetőséget keresve megpróbálnak elköltözni a településről.

Az utóbbi évtizedben egyre szembetűnőbbek az iskolai életben a diákok közötti konfliktusok, pontosabban azoknak az erőszakosabb megnyilvánulásai. Természetesen nagyon fontosnak tartom, hogy az iskola mindenki számára biztonságos hely legyen: olyan közeg, ahol a változatos körülmények közepette minden tanuló jól érzi magát. Ezért kezdtem a konfliktusok világával behatóbban foglalkozni, pontosabban az iskolánk életében tapasztalható konfliktusokkal, hogy a tényeket feltárva célzottan lehessen a nevelők közösségével fejlesztő programokat kidolgozni, és ezzel együtt kedvező beavatkozó pedagógiai munkát végezni.

A tanulók konfliktuskezelési kultúrájának vizsgálata

A tényanyagot 2014 őszén a hajdúhadházi Földi János Iskola központi épületébe járó ötödik és hetedik osztályos, többségében (72%) hátrányos helyzetű tanulók körében kérdőíves módszerrel gyűjtöttem.

Megelőzően az összeállított kérdőív kipróbálására más osztályokban próbafelmérést végeztem. A mintában értékelhetően 97 tanuló töltötte ki kérdőívet. A kiválasztott tanulók köre az iskolára általánosan jellemző, így az bizonyos értelemben reprezentatív mintának tekinthető.

A zárt típusú kérdőív szövegében a gyermekek számára idegen hangzású *konfliktus* szót elkerültem, helyette a tartalmában azonos vita, veszekedés, verekedés közismert kifejezéseket használtam.

Vizsgáltam, hogy a tanulók mennyire gyakorinak érzékelik a társas kapcsolatokban megjelenő kirívóbb konfliktushelyzeteket. Nevezetesen a *lopást*, a *csúfolódást*, a *fizikai agressziót*, a *megalázást* és a *kiközösítést*. Kíváncsi voltam arra, hogy a gyerekek mennyire érintettek a felsorolt konfliktushelyzetekben *elkövetőként*, illetve *elszenvedőként*.

Megnéztem, hogy *a tanulók meglátása szerint* a tanárok hogyan viszonyulnak, konkrétan mit tesznek általában a kialakult konfliktushelyzetekben, mennyire érvényesül a tanári viselkedés modellhatása.

Megfigyeléseim a jellegzetes erő/hatalom alapú konfliktuskezelési eljárások gyakori előfordulását mutatják. Ebből adódóan érdemesnek láttam vizsgálat tárgyává tenni, mennyire, milyen jelleggel vannak ezek a helyzetek túlsúlyban. Milyenek a tanulók konfliktuskezelési viszonyulásai, valamint a tanulók milyennek látják tanáraik konfliktuskezelési attitűdjeit? Mennyiben van a tanárok – tanulók által észlelt – konfliktuskezelési megoldásainak, illetve attitűdjeinek valamilyen hatása a tanulók viszonyulásaira?

Megkísértem feltérképezni, hogy konfliktushelyzeteiket a gyerekek kivel, illetve kikkel beszélnek meg, ha egyáltalán az ütközés megbeszélésére sor kerül.

Az első témakörben arra kértem választ, hogy véleményük szerint milyen gyakran fordul elő az iskolában, hogy a gyerekek elvesznek, ellopnak egymástól valamit; „beszólnak” egymásnak, csúfolódnak; megütnek egy diákot; kiközösítenek valakit; illetve „csicskáztatják” a kisebbeket, a gyengébbeket. Az egyes kérdésekre hármass fokozatú skálán (gyakran, néha, soha) kértem a válasz megjelölését. A két következő kérdés az előbbi konfliktushelyzetekben a tanulók személyes érintettségéről kér információt. Elkövetőként és elszenvedőként, a gyakran, néha, soha válaszok valamelyikének megjelölésével.

A második témakörben arra kerestem a választ, hogy konfliktushelyzetben a tanulók véleménye szerint mit tesznek a tanárok, és hogyan reagálnak a diáktársak.

A harmadik témakör két kérdése a tanulók, illetve a tanárok konfliktus-kezeléssel kapcsolatos attitűdjével foglalkozik.

A negyedik témakör a kommunikáció jelentőségével kapcsolatos. Ez a kérdéskör azt vizsgálja, hogy a tanulók a környezetükben lévő személyek közül kikkel, illetve milyen gyakorisággal beszélnek meg a konfliktusos helyzeteket.

A tanulók között megjelenő tipikus konfliktusformák

Az iskolai életben a tanulók közötti konfliktusok legsúlyosabb megnyilvánulási formái: a lopás, a csúfolódás, a verekedés, a kiközösítés, a megalázás és a „csicskáztatás”. A vizsgálat során arra kerestem választ, hogy a tanulók milyen gyakorinak látják a különböző konfliktustípusok előfordulását az iskolában, illetve milyen módon vesznek részt ezekben a konfliktusokban.

Tapasztalataim szerint a leggyakoribb konfliktustípus a *verbális agresszió*. A megkérdezett tanulók 59%-a szerint gyakran fordul elő, hogy a gyerekek „beszólnak” egymásnak, csúfolódnak. Az enyhe ugratástól, a figyelemfelkeltő célzatú megszólítástól (fiúk-lányok között) a súlyos sértésig széles a skála. A szóbeli összeütközések többsége hamar elrendeződik, a tanulók ezeket a mindennapok természetes velejárójának tartják.

Az agresszív megnyilvánulások sok esetben az osztályon, csoporton belüli pozícióharcból fakadnak. A tanuló sokszor durva módon a belső feszültségét vezeti le, és az is előfordul, hogy pusztán szórakozásból, időtöltésből folyik a kedvezőtlen „szó-karate”. Az esetek nagy részében a sértegetés, a beszólás indoka mindössze az, hogy a másik személy jelenléte „idegesíti” az agresszort.

A verbális agresszió a leggyakoribb eszköze a kiközösítésnek, a megalázásnak, a pszichés gyötrésnek. Áldozatai a gyengébbek, a védtelenebbek, akik valamilyen szempontból mások, mint az agresszor: például kisebb növésűek, szemüvegesek, olyanok, akik tartózkodnak a hasonlóan agresszív megoldásoktól.

A vizsgálat során arra kerestem választ, hogy a tanulók milyen gyakran találják a különböző konfliktusformák előfordulását az iskolában, illetve ők maguk milyen módon vesznek részt ezekben a konfliktushelyzetekben.

Ennek eredményét foglalja össze a következő táblázat:

Konfliktusok észlelése, elkövetése és áldozattá válás – a válaszadók százalékában kifejezve						
Milyen gyakran fordul elő az iskolában, hogy a gyerekek ...	észlelés	Gyakran	Néha	Soha	Σ	N
	elvesznek, ellopnak egymástól valamit	7	61	32	100	95
	"beszólnak" egymásnak, csúfolódnak	59	34	7	100	95
	megütnek egy diákot	38	49	14	100	96
	kiközösítenek egy diákot	12	50	38	100	92
	"csicskáztatják" a kisebbeket, gyengébbeket	17	35	48	100	96
Milyen gyakran fordul elő VELED , hogy ...	elkövetés	Gyakran	Volt már ilyen	Soha	Σ	N
	elveszel, ellopsz mástól valamit	0	4	96	100	97
	"beszólsz", csúfolsz egy diákot	8	52	40	100	96
	megütsz egy diákot	5	40	55	100	96
	kiközösítesz egy diákot	4	16	79	100	97
	"csicskáztatod" a kisebbeket, gyengébbeket	0	5	95	100	96
	áldozattá válás	Gyakran	Volt már ilyen	Soha	Σ	N
	elvesznek, ellopnak tőled valamit	3	47	50	100	96
	"beszólnak", csúfolnak téged	15	60	25	100	95
	megütnek téged	13	41	46	100	95
	kiközösítenek téged	4	12	84	100	94

"csicskáztatnak"	1	5	94	100	95
------------------	---	---	----	-----	----

A problémás esetek nagy része általában rejtve marad a tágabb környezet, így a pedagógusok és a szülők előtt is. Jellemzően, csak amikor az ütközés a nyílt fizikai agresszió formáját ölti, vagy az áldozat érzelmi már nem bírja tovább, akkor fordul a szülőhöz, a pedagógushoz. Így válik nyilvánvalóvá a megelőző *zaklatás* ténye.

A verbális agresszió leggyakoribb helyszínei a sokak által használt, és időnként zsúfolttá váló közös terek: a folyosó, az udvar, a lépcsők és nem utolsósorban a mellékhelyiségek környéke.

Ritkábban fordul elő a *sértegetés* valamilyen írásbeli formája, de már az online zaklatás is megjelent a különböző közösségi oldalakon.

Leggyakrabban a *beszólás*, illetve a *csúfolódás* elkövetői a gyerekek. Saját bevallásuk szerint 8% gyakran tesz ilyet, 52 %-uk pedig ritkábban. Összességében a gyerekek 60%-a vallotta magát a verbális agresszió elkövetőjének, ugyanakkor 75% volt valamilyen mértékben annak elszenvedője, áldozata.

Súlyosabb esetekben az alapkonfliktus egyre nagyobb indulati töltést kap, eszkalálódik, és fizikai agresszióba torkollik. A verekedések okait keresve közvetlen kioldó okként legtöbbször valamilyen sértés, beszólás, „anyázás” ténye merül fel, illetve az is előfordul, hogy szóbeli agresszióval, egymás sértegetésével verekedést provokálnak. Durva, trágár kifejezéseket használnak szinte természetes módon, olykor mintegy köztiszteletként. (Ugyanakkor, amikor az iskolások számára szervezett Kolibri Színház „Kövek” című előadásában a serdülőket játszó színészek szájából hallottak hasonló obszcén kifejezéseket, megdöbbenek: „Hú, de csúnyán beszéltek a színészek!”)

A második leggyakoribb konfliktustípus a *fizikai agresszió*. A tanulók 38%-a látja úgy, hogy csoportjukban gyakran megütnek valakit.

Szerencsére a komolyabb durva fizikai agresszióval jellemzőbbek a játékos pozícióharcot vívó fiúk közötti kisebb lökdösődések, ütésváltások. Ezeket sem a gyerekek, sem a környezet nem veszi komolyan, csak amolyan kakaskodásnak tartják.

A kisebb fizikai agresszió eseti elkövetését a tanulók 45%-a vállalta. Közülük bevallottan 5%-uk gyakran megüti a társait. Ugyanakkor 54% jelzi, hogy a játékosnak szánt pozícióharcban ütések elszenvedője volt.

Az elkövetők gyakran valamely médiában látott, nem életkoruknak megfelelő műsorból merítik agresszív beavatkozó ötleteiket. Közismert, hogy a leghátrányosabb helyzetű családokban a szűkös lakáskörülmények miatt a felnőttek és gyermekek életének minden mozzanata, így a médiafogyasztása is ugyanazon élettérben zajlik. A gyermekek válogatás és korlátozás nélkül lényegében bármilyen műsort megnézhetnek: saját okos telefonjukon pedig különösen. Azok a műsorok a legnépszerűbbek, amelyekben valamilyen formában ott van az agresszió.

Sajnos, olyan esetekkel is találkozunk, amikor a két szembenálló fél összeügrását a társaik szórakozásképpen kifejezetten hergelik. Arra is volt már példa, hogy az iskola területén kívül, felső tagozatos lányok (!) társaik bevonásával megszervezték a „küzdelmet” egy fiú kegyeiért, amiről mobiltelefonnal felvételt készítettek, amit később az internetre is feltettek.

A „*csicskáztatást*”, a válaszadók 17%-a, *mások megalázását, kiközösítését* a válaszadók 12%-a jelölte gyakorinak. Ezeknek az agressziótípusoknak nagy része rejtve marad a környezet előtt. Ritkán derül ki, hogy miért hurcolja a gyermek társának a táskáját, vagy egyéb holmiját, miért végez el feladatokat helyette, miért ad át kisebb tárgyakat, vagy éppen pénzt. Az azonban biztos, hogy

kiszolgáltatott helyzetben van. Az áldozat rendszerint szégyelli helyzetét, ezért amíg teheti, szülei és pedagógusai előtt titokban tartja.

A *lopás*, vagyis más gyermekek tárgyainak elvétele a közvélekedés szerint súlyos cselekmény. Konkrétan, pénzben kifejezhető kárt okoz, és feltétlenül beavatkozást igényel, nemcsak a pedagógus, hanem súlyosabb esetekben akár a rendőrség részéről is. Talán ezért is tartják a tanulók általában a legkevésbé gyakori eseménynek (7%).

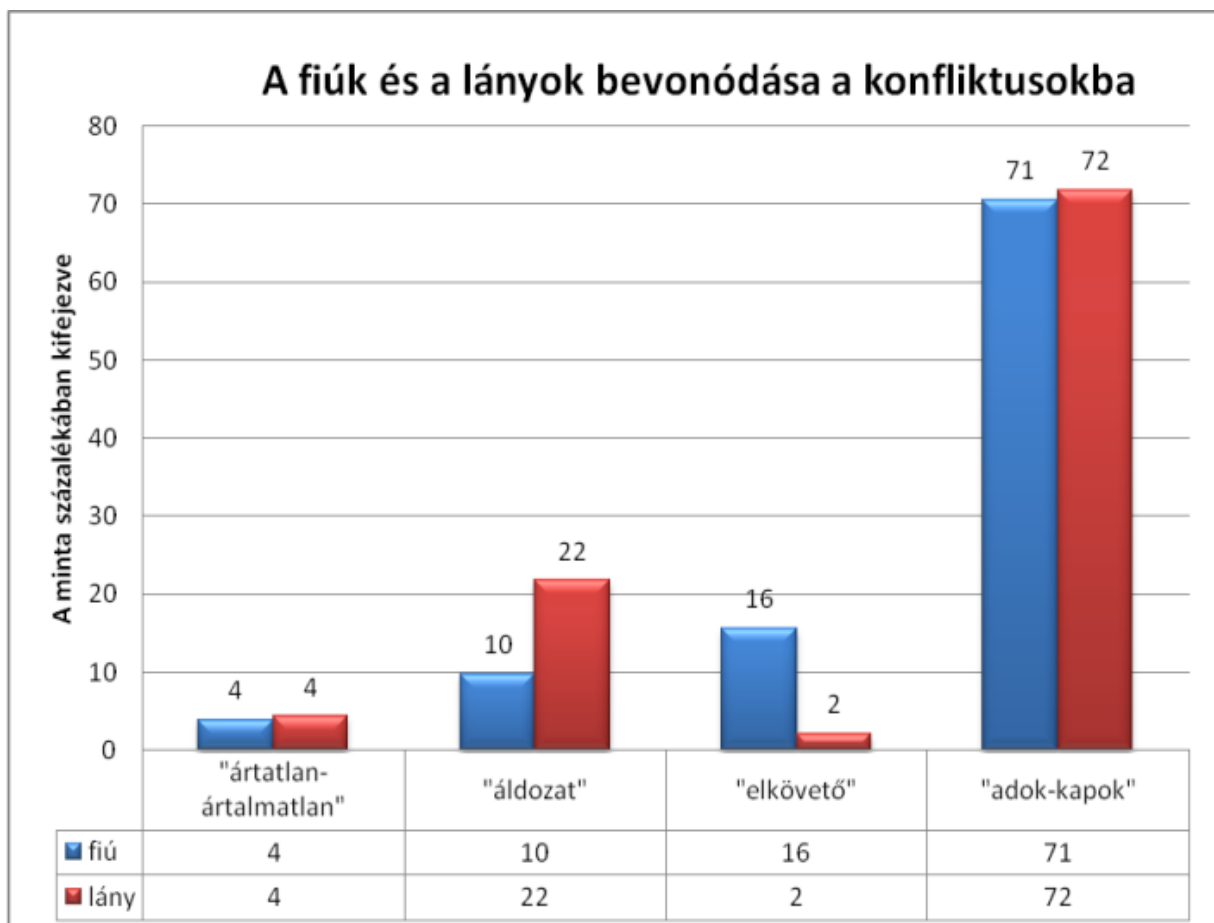
Lopás elkövetését a tanulók 4%-a ismerte el, míg minden második gyermek volt már ennek áldozata. Ezt az eltérést nemcsak az elkövetői látencia, hanem a lopás eltérő értelmezése is okozza. Ugyanis kisebb tárgyak elvétele (ceruza, radír stb.), ami bizony többször előfordul, talán fel sem tűnik az adott környezetben. Valószínűleg nem is tartják lopásnak sem a szemlélők, sem az elkövetők. A károsultak azonban a kisebb értékű dolgaik elvételét is sokkal inkább lopásnak minősítik. Sok esetben a tanulók a személyes tárgyaik gondatlan elvesztését, elhagyását is lopásnak érzékelik. Például egy ötödikes kisdíák határozottan, tényként közölte, hogy ellopták a kabátját, melyről később kiderült, hogy azt egyszerűen a rajzteremben felejtette.

Értékes okos telefonok és mp3 lejátszók is jelen vannak az iskolában, ami számtalan további probléma forrása. Többek között a tanórai használatuk, a verbális agresszió kiterjesztése az elektronikus felületekre, a készülék átadása másnak, és nem utolsósorban azok ellopása.

Tanulói szerepek és konfliktushelyzetek

A vizsgálat során választ vártam arra a kérdésre is, milyen módon vesznek részt a tanulók a különböző konfliktusokban. Milyen mértékben elkövetői, illetve elszenvedői azoknak?

A konfliktusokba való bevonódásuk szerint a tanulóknak négy csoportját lehetett megkülönböztetni. Az „ártatlan - ártalmatlan” csoportba tartozik a tanulók 4%-a, akik nem voltak sem elkövetők, sem elszenvedők. Az „áldozatok” a minta 15%-át adják, ők legalább egy-egy cselekménynek elszenvedői, de nem voltak egyszer sem elkövetők. Az „elkövetők” a saját bevallásuk szerint a minta 9%-át adják. Ők azok, akik egyetlen eseménynek sem elszenvedői, de legalább egy esetben elkövetők. Kiemelendő, hogy közöttük nyolcszor több a fiú, mint a lány.

A legnépesebb csoport tagjai a minta 71%-át adják, ők azok, akik „adok-kapok” helyzetben vannak, és legalább egyszer elszenvetői és legalább egyszer elkövetői voltak valamilyen támadó cselekménynek. Az összevetést a következő grafikon szemlélteti:

A lányok a konfliktusokban általában verbálisan vesznek részt. Néha fizikai agresszorként inkább saját nemük körében támadnak, míg a fiúk a lányokat előszeretettel fizikailag is zaklatják, amit ők nem tekintenek bántalmazásnak.

Családi háttérhatások

A mindenkori családi életter a gyermeki személyiség kibontakozása szempontjából meghatározó jelentőségű. Itt szocializálódik, itt kapja első viselkedési mintáit, a kommunikációs stílust, és az ahhoz kapcsolódó cselekvési módot. Sok esetben a mintát adó felnőttek részéről az ingerültség, a türelmetlenség, a durva szavak használata tapasztalható. Okai között ott van a családok anyagi kiszolgáltatottsága, a jövőtől való félelme, ami csökkenti az érintettek konfliktustűrő és konfliktuskezelő képességét. Ezekben a családokban szinte állandóan jelen van az egymás iránt érzett gyanakvás és bizalmatlanság. Gyakoribbak az olykor a tettlegességig fajuló otthoni összeütközések, és ennek hatása az iskolában is leképeződik. A tanulók konfliktusainak elemzése során többször kiderült, hogy a háttérben a családon belüli, illetve az ütköző gyermekek családjainak ellentétei nagy gyakorisággal jól felismerhetők.

Az előzményekből érthető, hogy az iskolában a gyermeke oltalmazójaként megjelenő, érzelmileg zaklatott szülő az intézményben akarja minden áron érvényesíteni gondviselői kompetenciáját.

Tipikus családi jelenség a serdülőkorú fiúkkal szemben gyakorolt otthoni laissez-faire jellegű és az ezzel együtt megjelenő túlgámolító szülői magatartás, melynek tapasztalataink szerint leggyakoribb képviselője az anya. A családban esetlegesek, szélsőséges esetben teljesen hiányoznak a körvonalazottan határozott otthoni követelmények, ugyanakkor a szülői ház igyekszik a gyermek minden óhaját, sokszor erején felül is mindenben teljesíteni.

Az ilyen beállítódású gyermekek számára az iskola világa tele van konfliktushelyzetekkel. Természetesnek szeretnék látni, hogy az iskolai társas kapcsolataikban, hasonlóan a szülői házhoz mindenki ugyanúgy alkalmazkodjon a vágyaikhoz, miközben ők képtelenek mások másfajta nézőpontját felfogni, megérteni és elfogadni.

A csupa szeretetből, vagy éppen az elhanyagolásból megengedő nevelési elveket valló szülők hajlamosak személyes sértésnek venni, ha az iskola a tanulóval kapcsolatban bármilyen kedvezőtlen tendenciára hívja fel a figyelmüket. Iskolánkban már az is előfordult, hogy a gyermekkel kapcsolatos konfliktushelyzetben az anya azt tanácsolta fiának, hogy az iskolában csak maradjon nyugton, ne tegyen semmit, hiszen „majd kint az utcán úgy is azt csinálhat, amit akar”.

Amikor a gyerekek között fellépő fizikai agressziót követően beszélgettünk a szülőkkel, gyakran az derült ki, hogy a családok többségében a konfliktusokat a hatalom/erő elvén kezelik. Nemcsak az apák, de az anyák is sok esetben testi fenyegetést alkalmaznak. Ennek következtében a gyermek pontosan tudja a helyét a családi hierarchiában, és otthon természetesen az elvárások szerint „jól viselkedik”.

Az ilyen jellegű családi környezetben nevelkedő gyermekek az iskolai erőszak során hajlamosak támadóvá válni, illetve szívesen csatlakoznak segítségül más támadókhoz. Velük szemben az elvárásokhoz igazodó, normakövető szülők gyermekei inkább áldozatok lesznek.

Egy-egy előállt konfliktushelyzet kezelése alkalmat teremt arra, hogy a szülővel érdemi párbeszédet tudjunk folytatni. Az esetek többségében esélyünk van arra, hogy kellő

empátiával, és megfelelő hangnemű kommunikációval a szülő attitűdjét kedvező irányban befolyásoljuk.

Gondolatébresztő tapasztalatok

A vizsgálat azt mutatja, hogy a tanulók oldaláról megközelítve *gyakoriak* a legsúlyosabb, agresszív megnyilvánulásokkal kísért konfliktusok. A válaszadók 59%-a tartja gyakorinak a verbális agressziót, 38%-a a fizikai agressziót, 17%-a a megalázást, 12%-a a kiközösítést és 7%-a a lopást.

Mint korábban utaltam rá, a tanulók 60%-a volt már elkövetője verbális agressziónak, 45%-a ütötte már meg egy-egy társát, 20%-a vett részt mások kiközösítésében, 5%-uk ismerte el, hogy másokat megalázott már és 4%-uk, hogy a társától lopott.

Az áldozatok oldaláról nézve, a válaszadók 75%-a volt már elszenvedője verbális agressziónak, 54%-át megütötték már, 50%-tól loptak már el valamit, 16%-a lett kiközösítés, 6%-a megalázás áldozata.

A vizsgált minta 9%-a vallotta magát valamilyen agresszió elkövetőjének, *miközben őt soha sem érte sérelem*. Az áldozattá váltak a minta 15%-át adják, és ennek *a kétharmada lány!* Ugyanakkor összességében a tanulók 71%-a vallja, hogy iskolai éve során legalább egyszer már volt elszenvedő vagy elkövető. Ezek a nagyságrendek a kedvezőtlen megnyilvánulások csökkentésére célzott konfliktuskezelő programok kidolgozását és érvényesítését indokolják.

Felvetődik a kérdés, hogy a tanulók durva vitával, verekedéssel járó konfliktushelyzetére *hogyan reagálnak* a tanárok, illetve a diáktársak?

A tanárok reakciója diákok verekedése esetén a válaszadók 75%-a szerint leggyakrabban az egyeztető megbeszélés. A tanulók 69%-a szerint a pedagógusok megpróbálják megkeresni a hibást, és megbüntetik, míg 56% szerint a pedagógusok az iskolavezetésre bízzák a megoldást. A tanulók nem tartják jellemzőnek, hogy a pedagógusok figyelmen kívül hagynák a durva tanulói ütközéseket.

A diákok reakciója szerint 62% megpróbálná kideríteni az ütközés okát, 52%-uk megkeresné a vétkest, és megbüntetné, míg 45%-uk mindkét felet szankcionálná. A tanulók 48%-a szerint az igazgatóra bíznák a megoldást, míg 31 %-uk csak szétválasztaná a feleket, a válaszadók 23%-a pedig nem tenne semmit. Figyelemre méltó, hogy a tanulók mindössze 8%-a bízna a helyzet kezelését valamelyik társára.

Hogyan látják tanulóink a tanáraik és a társaik *konfliktusokkal kapcsolatos nézeteit*, attitűdjeit? Mely nézetekkel értenek egyet (teljesen, vagy részben), melyekkel inkább nem?

Tanulóink 69%-a, míg a tanulók szerint a tanárok 67%-a egyetért azzal az állítással, hogy „Minden vita, veszekedés, zűr esetén van olyan megoldás is, amikor nem kell másokat *bántani*, de nem is kell meghúzni magunkat.”

Magas az elfogadottsága a következő állításnak: „Sokszor az segít, ha megpróbáljuk megérteni a másik viselkedésének az okát.” A tanulók 60%-a, míg *a tanulók véleménye szerint* a tanárok 69%-a ért ezzel egyet.

A vizsgált mintában erőteljesen jelen van az elkerülő attitűd. A „Teljesen rendben van, hogyha valakire dühösesek vagyunk, akkor nem állunk vele szóba.” állítással a diákok 65%-a, és a *tanulók szerint* a tanárok 56%-a ért egyet. A „Vita, veszekedés esetén a legjobb megoldás az, ha meghúzzuk magunkat.” állítással a tanulók 39%-a, míg *szerintük* a tanárok 51%-a ért egyet.

Az erőszakos megoldásokra vonatkozó attitűdnek alacsonyabb az elfogadottsága. Leginkább a tanulók azzal értenek egyet, hogy „Teljesen rendben van, hogyha gúnyolnak, akkor visszaszólunk.” (40%).

Az „Ahhoz, hogy a többiek tiszteljenek, néha meg kell harcolni másokkal” állítás 37%-os tanulói elfogadottsága mögött feltételezhetően ott van a serdülő fiúk rangsorképző agressziójának sajátossága is.

Végül azt vizsgáltam, kivel, kikkel beszélnek meg a tanulók a konfliktushelyzeteiket. A tanulók 73%-a az anyjával beszél meg gondjait, 60% a barátaival, 47% az osztályfőnökkel, 43% az apjával és mindössze csak 26% más tanáraival!

Az adatok azt mutatják, hogy a „hagyományos”, erő/hatalom alapú attitűdök az iskolai környezetben erősek, és ezek elő-előfordulnak a tanári attitűdökben és megoldásokban is, bár sokkal gyakoribb a problémamegoldó, empatikus kommunikációra építő értékelő viszonyulás és a konfliktuskezelő stratégiák előfordulása.

A konfliktusokra adott reakciók és a konfliktushelyzetekkel kapcsolatos attitűdök vizsgálatakor arra kerestem választ, milyen a pedagógiai ereje az iskolán belüli konfliktusok megoldási módjainak.

Mindkét kérdéskörben az egyes változók esetében különböző mértékben a tanulók viszonyulása pozitívan korrelál a tanárokéval. Ez azt jelenti számunkra, hogy a pedagógus nevelőereje meghatározó, és az iskola az a legfontosabb színtér, ahol a tanulók a megtapasztalt családi/társadalmi közegükétől eltérő konfliktus-megoldási eljárásokat ismerhetnek meg és próbálhatnak ki, illetve társas kapcsolataikban alkalmazhatnak.

Törekvéseink egy élhetőbb iskoláért

Meggyőződésem, ha tanulóink a mainál biztonságosabb szociális környezetben, kevesebb társadalmi problémával élnék mindennapjaikat, akkor lényegesen csökkenne az iskolai élettér szereplőinek tanár-diák, tanár-szülő, tanár-tanár és szülő-szülő összeütközése is.

Az iskolai konfliktusok körülményeit megfigyelve elénk tárulhatnak a konfliktusok megelőzésének, illetve kezelésének lehetőségei. Ha a súlyosabb, vagy gyakran előforduló esetek helyszínét, körülményeit megvizsgáljuk, biztosan rátalálunk azokra a pontokra, ahol sikeresen beavatkozhatunk.

A gyermeknevelésben a szociális hatalomból származó hagyományos, erőalapú pedagógusi és szülői konfliktuskezelő beidegződéseknek semmiképpen sem vezetnek eredményre.

Az iskolai programokba pedagógiai eszközökkel be kell építeni az elvárásokhoz igazodó eredményes konfliktuskezelő stratégiák megtanítását. A szünetek és tanórán túli elfoglaltságok idejére az iskolásoknak értelmes és vonzó elfoglaltságokat szükséges kínálni, mert a felnövekvő gyermek eredendően aktív és tettekre kész. Ebből adódóan az agresszív konfliktusok keletkezésének nyilvánvaló oka az unalomból származó semmittevés. Sokszínű, folyamatosan pozitív élményeket kínáló tanórán túli tevékenységrendszer kell tanulóinknak biztosítani, amelybe minden gyermek egyenlő eséllyel be tud kapcsolódni.

Tantestületi szinten kívánatos a szakmai szemléleti értékváltozásokat elősegítő olyan programok szervezése, melyeken téma az erőszakmentes érdekegyeztetés, és az érdemi konfliktuskezeléshez szükséges egyenrangú kommunikáció pedagógiai képességének további mélyítése.

Általánosan nagyobb figyelmet kell fordítani a verbális kultúra fejlesztésére. Az egész iskolára kiterjedő erőszakmentes kommunikációtól, a konstruktív konfliktusmegoldás tanításától vagy akár a drámapedagógia módszereinek célirányos alkalmazásától remélhetünk kedvezőbb eredményt. Hosszú távon csak a kölcsönös elvárásokra épülő konstruktív konfliktuskezelési szemlélet, és annak következetes begyakorlása vezethet kedvező személyiségváltozásokhoz.

Felhasznált irodalom

- Barcy Magdolna (2012): *Konfliktusok és előítéletek*. Oriold és Tsai Kiadó, Budapest,
- Buda Mariann (2009): Közérzet és zaklatás az iskolában. *Iskolakultúra*, Budapest, 5 - 6. sz.,
- Budavári-Takács Ildikó (2011): A konfliktuskezelés technikái. Szent István Egyetem, Gödöllő,
- Dudás Margit (2013): *Konfliktuskezelési tréning*. PTE. BTK. Pécs,
- Ercsei Kálmán – Nikitscher Péter (2012): Tanulók közötti konfliktusok típusai. In: *Új Pedagógiai Szemle*, Budapest, 7 - 8. sz.,
- Földi János Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola, Hajdúhadház, *Intézményi statisztikai adatok*, 2014. október 1.,
- Kovács Péter (2015): *Elméleti összefoglalók*. http://kurzus.ikron.hu/kepzesi_programok/pdf/marketing_ma/matstat_elmeleti_osszefoglalok.pdf, Utolsó letöltés: 2015. április 3.,
- Nádaszi Mária (szerk.) (2015): *A gyakorlati pedagógia néhány alapkérdése. Az iskolák belső világa* <http://mek.niif.hu/05400/05468/05468.pdf> Utolsó letöltés: 2015. április 3.,
- Margitics Ferenc – Figula Erika – Pauwlik Zsuzsa – Szatmári Ágnes (2010): A szülői bánásmód hatása az iskolai erőszakkal kapcsolatban előforduló magatartásmintákra. In: *Magyar Pedagógia*, Szeged, 3. sz.,
- Mészáros Aranka: *Tananyag az önismeret és a konfliktuskezelés fejlesztésére* http://tki.szie.hu/oktatas/pluginfile.php/11697/mod_resource/content/1/%C3%A9n ismeret%20%C3%A9s%20konfliktuskezel%C3%A9s.pdf Utolsó letöltés: 2015. április 3.,
- Mihály Ildikó (2003): Az iskolai terror természetrajza. *Új Pedagógiai Szemle*, Budapest, sz.,
- Nagy Ildikó – Körmenyi Attila – Pataky Nóra (2012): A zaklatás és az osztálylégkör kapcsolata. In. *Magyar pedagógia*, Szeged, 112. évf. 3. szám,
- Nanszákne Cserfalvi Ilona – Kissné Kálmán Marianna – Szabóné Szilágyi Zsuzsa (2005): *A konfliktuskezelés módszertana*, Suli Nova, Budapest, Hallgatói segédanyag,
- Ranschburg Jenő (2008): Az iskolai agresszió pszichológiai motívumai. In. *Új Pedagógiai Szemle*, Budapest, 6–7. sz.,
- Sági Matild – Szemerszki Marianna (2012): Hogyan hatnak a tanárok a diákok konfliktusmegoldási beállítódására? In. *Új Pedagógiai Szemle*, Budapest, 7–8. sz.,
- Schmidt, Thomas (2009): *Konfliktuskezelési tréninggyakorlatok*. Z – Press Kiadó, Miskolc,
- *Segédlet a kompetencia alapú pedagógusképzés módszertani megújulásához*. Készült a Győr–Moson–Sopron megyei Pedagógiai Intézet Közreműködésével, 2010. http://pszk.nyme.hu/tamop412b/meres_ertekeles/statisztikai_mellklet.html Utolsó letöltés: 2015. április 3.
- Szekszárdi Júlia (2008): *Új utak és módok. Gyakorlatok a konfliktuskezelés tanításához és tanulásához 13 éven felüli tanulók számára*. Dinasztia Kiadó, Budapest,
- Szekszárdi Júlia (2009): *A konfliktus fogalmának pedagógiai megközelítése*. In. *A pedagógusmesterség gyakorlati kérdései* (Szerk. Hagymási Katalin – Oroszné Deák Judit), Élmény'94. Bt. Nyíregyháza,

További kapcsolódó bibliográfia

- *Aáry–Tamás Lajos – Aronson, Joshua (2010): Iskolai veszélyek. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest,*
- *Aronson, Elliot (2009): Columbine után: Az iskolai erőszak szociálpszichológiája, Ab Ovo Kiadó, Budapest,*
- *Bagdy Emőke – Bőjte Csaba – Bishop Beata – Rambala Éva (2011): Hidak egymáshoz: empátia, kommunikáció, konfliktuskezelés. Kulcslyuk Kiadó, Budapest,*
- *Balogh Sándor(2013): Konfliktusmenedzsment. PSHV Alapítvány, Budapest,*
- *Birloni Szilvia – Sík Eszter(2013): Iskolai konfliktusok. Az alternatív konfliktuskezelés keretrendszerének kialakítása. Human Profess Kft. Budapest,*
- *Bíró Ibolya – Csillag Ferenc (2005): Osztályfőnöki műhelytitok. Flaccus Kiadó, Budapest,*
- *Bíró Kata (szerk.) (2008): Agresszió az iskolában – és a jog? Jogismeret Alapítvány, Budapest,*
- *Buda Mariann – Kőszeghy Attila – Szirmai Erika (2008): Iskolai zaklatás – Az ismeretlen ismerős. Educatio, Budapest, 3. sz.*
- *Buda Mariann (2008): Iskolai erőszak, iskolai zaklatás. Fordulópont, 3. sz.*
- *Csákó Mihály (2008): A konfliktuskezelés kultúrájának alakulásáról. Educatio, Budapest,*
- *Cseh–Szombathy László (1995): A konfliktus fogalma. In. Értéktadási folyamatok és konfliktusok a pedagógiában. (Szerk. Vastagh Zoltán) Pécs,*
- *Csillag Ferenc – Takács István (2010): Utak, tévutak: Példák az iskolai konfliktusok kezelésére. Flaccus Kiadó, Budapest,*
- *Dávid Mária (2012): A tanácsadás és a konfliktuskezelés elmélete és gyakorlata, Szent István Társulat, Budapest,*
- *Deszpot Gabriella (2005): A komplex művészeti nevelés alternatív módszerei a balmozottan hátrányos helyzetű cigány gyermekek fejlesztésében. PhD értekezés, ELTE. PPK. Neveléstudományi Doktori Iskola, Budapest,*
- *Fejes József Balázs (2005): Roma tanulók motivációját befolyásoló tényezők. In: Iskolakultúra, Budapest, 11. sz.,*
- *Figula Erika – Margitics Ferenc – Paunlik Zsuzsa (2010): Az iskolai erőszak során előforduló magatartásminták elemzése. In.: Új kutatások a neveléstudományokban, (Szerk. Kozma Tamás, Perjés István), ELTE. Eötvös Kiadó, Budapest,*
- *Figula Erika – Margitics Ferenc – Paunlik Zsuzsa (2010): Családi szocializáció és iskolai erőszak. Élmény '94. Bt, Nyíregyháza,*
- *Figula Erika (2004): Bántalmazók és bántalmazottak az iskolában, Új Pedagógiai Szemle, Budapest, 2004. július–augusztus <http://www.ofi.hu/tudastar/bantalmazok>*
- *Forrai P. Katalin – Hegedűs T. András (1998): Cigány gyermekek szocializációja, Család és iskola, Aula Kiadó, Budapest,*
- *Fótiné Németh Margit (szerk.) (2010): Kölcsönhatások. Az iskolai agresszió megelőzésének és kezelésének több szempontú megközelítése. MFPI. Budapest,*
- *Földes Petra – Hadházi Livia (2006): Egy konfliktuskezelő módszer az iskolai gyakorlatban, In: Tanári kézikönyv, Raabe Kiadó, Budapest,*
- *Földes Petra – Lannert Judit (2009): Az iskolai agresszió arcai: tények és teendők. : Új Pedagógiai Szemle, Budapest, 11. sz.,*
- *Gordon Thomas (2010): E.T. A tanári hatékonyság fejlesztése, Gordon Kiadó Magyarország Kft., Budapest,*
- *Hamvai Csaba – Sima Ágnes – Pikó Bettina (2008): Veszélyes iskola vagy veszélyes élet? Serdülők magatartási zavarai és a konfliktusmegoldás technikái. Educatio, Budapest,*
- *Harday Szilvia Ildikó (2004): Az elfogadás művészete, Akadémiai Kiadó, Budapest,*
- *Horváth Szabó Katalin (1994): Konfliktuskezelő stratégiák. In. Új Pedagógiai Szemle, Budapest, sz.,*
- *Horváth Szabó Katalin (1997): Az iskolai konfliktusokról, In. Az iskola szociálpszichológiai jelenségléleke (szerk. Mészáros Aranka), Eötvös Kiadó, Budapest,*

- *Jamie Walker (1997): Feszültségoldás az iskolában, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest,*
- *Kas Kinga (2008): Alternatív vitarendezés a foglalkozási konfliktusokban. Budapesti Corvinus Egyetem, Politikatudományi Intézet, PhD értekezés. Budapest,*
- *Konfliktuskezelési iránytű. Segédanyag az alternatív vitarendezési eljárások alkalmazásához oktatási intézményekben. Oktatókutatató és fejlesztő Intézet, Budapest, 2012.*
- *Kontra József (2011): A pedagógiai kutatások módszertana. Kaposvári Egyetem, Kaposvár, egyetemi jegyzet,*
- *Kósáné Ormai Vera (1998): A mi iskolánk, OKI, Budapest,*
- *Krémer András (2008): Alternatív vitarendezés és resztoratív eljárások az oktatásban. Új Pedagógiai Szemle, Budapest, június – július,*
- *Ligeti György (2010): Konfliktus és szabályalkotás. Új Pedagógiai Szemle, Budapest, december,*
- *Lovas Zsuzsa – Herczog Mária (1999): Mediáció, avagy fájdalommentes konfliktuskezelés. Műzsák Kiadó, Budapest,*
- *Margitics Ferenc – Figula Erika – Pauwlik Zsuzsa (2010): Temperamentum, karakter és iskolai erőszak. Élmény '94. Bt, Nyíregyháza,*
- *Markovics Judit (2013): Közösségformáló konfliktuskezelés. In. Tanító, 51. évf. 1. szám,*
- *Mayer József – Németh Szilvia (szerk.) (2005): Fókuszban a roma többségű iskolák. Fenntartói elképzelések – konfliktuskezelés az iskolában, OKI. Budapest. 2005.*
- *Mayer József – Vigh Sára (2008): Agresszió az iskolában. Educatio. Budapest,*
- *Mayer József (2008): Gyorsjelentés az iskolai agresszivitás néhány összetevőjéről. In.: Frontvonalban, (Szerk.: Mayer József) Mérei Ferenc Fővárosi Pedagógiai és Pályaválasztási Tanácsadó Intézet, Budapest,*
- *Nanszáké Cserfalvi Ilona (2012): A vezetői munka jellemzői a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók körében. Debrecen,*
- *Negrea Vidia (2006): Mire jók a konfliktusok? In: Van más megoldás is. Alternatív módszerek a középiskolában. (Szerk. Vekerdy Tamás) Sulinova, Budapest,*
- *Negrea Vidia (2010): Konfliktuskezelés és közösségépítés a resztoratív gyakorlatban. Mérei Ferenc Pedagógiai és Pályaválasztási Tanácsadó Intézet, Budapest,*
- *Paksi Borbála (2010): Az iskolai agresszió előfordulása, intézményi percepciója. In: Új Pedagógiai Szemle, Budapest, 1 – 2. sz.,*
- *Pauwlik Zsuzsa – Margitics Ferenc – Figula Erika (2011): Érzelem, attitűd, megküzdés és iskolai erőszak. Élmény '94. Bt, Nyíregyháza,*
- *Rambala Éva (2013): Az erőszakmentes kommunikáció alapjai, Kulcslyuk Kiadó, Budapest,*
- *Ranschburg Jenő (2011): Az áldozat. Tanítás – tanulás, Budapest, 7. sz.,*
- *Remsberg, B. – Saunders, A. (2000): Gyermekünk és a stressz. Pont Kiadó, Budapest,*
- *Rose, I. (2010): Az iskolai erőszak. Tanulmány az elidegenedésről, a bosszúról és a jóvátételről. Lélekben Otthon Könyvek, Oriold és Társai Kiadó, Budapest,*
- *Sáska Géza (2008): A veszélyes iskola. Educatio Kiadó, Budapest,*
- *Sáska Géza (2008): Az iskolai erőszak egyik forrása az oktatás expanziója? In: Új Pedagógiai Szemle, Budapest, 6–7. sz.,*
- *Simonyi Gáspár (2008): Konfliktuskezelés, In. Új katedra, Budapest, 5–6. szám,*
- *Szabó Éva (2006): Szeretettel és szigorral. Az iskolai nevelés problémái a szülők és a tanárok szemszögéből. Akadémiai Kiadó, Budapest,*
- *Szekszárdi Júlia (2001): Nevelési kézikönyv nemcsak osztályfőnököknek, OKI Kiadó – Dinasztia Tankönyvkiadó, Budapest,*
- *Szekszárdi Júlia (2005): Konfliktuspedagógiai szöveggyűjtemény, Pannon Egyetemi Kiadó, Veszprém,*
- *Szőke–Milinte Enikő (2006): Konfliktuskezelés és pedagógusmesterség. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest,*
- *Tarcsal Katalin (2005): A konfliktus-feloldás alternatívái, Rézler Gyula Alapítvány, Budapest,*
- *Tölgyesi Klára (2006): Az ütközések fejlesztő ereje. In: Új Pedagógiai Szemle, Budapest, sz.,*

- *Trencsényi László – Maleczkyné Hallók Edit – Rucska Andrea – Prémné Horváth Katalin (2008): Tapasztalatok a gyermekbántalmazásról, avagy az agresszió láncreakciója, Tabula Rasa Pedagógiai Közhasznú Alapítvány, Miskolc,*
- *Urbán Éva Izabella (2007): A környezet befolyásoló hatása a szorongás kialakulásában, állandósulásában. In: Új Pedagógiai Szemle, Budapest, január,*
- *Zuschlag, Berndt (2009): Mindennapjaink konfliktushelyzetei, Medicina Kiadó, Budapest.*

Melléklet

Kérdőív

Kedves Gyerekek!

Mindannyiunk számára fontos, hogyan érezzük magunkat az iskolában. Ezzel kapcsolatban teszünk fel neked néhány kérdést. Kérjük, figyelmesen olvasd el a kérdéseket, és őszintén válaszolj. Számítunk a véleményedre. Segítségedet köszönjük.

Néhány adatot kérünk rólad! **Jelöld X-szel, ami igaz!** 1.Nemed: lány fiú Osztályod: ....

2. Milyen gyakran fordul elő az iskolában, hogy a TANULÓK ...

- A. lopnak egymástól gyakran néha soha
- B. „beszólnak”, kigúnyolnak egy diákot gyakran néha soha
- C. megütnek egy diákot gyakran néha soha
- D. kiközösítenek egy diákot gyakran néha soha
- E. a kisebbet, a gyengébbet „csicskáztatják” gyakran néha soha

3. Milyen gyakran fordul elő az iskolában VELED, hogy ...

- A. ellopsz valamit gyakran volt már ilyen soha
- B. „beszólsz”, kigúnyolsz egy diákot gyakran volt már ilyen soha
- C. megütsz egy diákot gyakran volt már ilyen soha
- D. kiközösítesz egy diákot gyakran volt már ilyen soha
- E. a kisebbet, a gyengébbet „csicskáztatod” gyakran volt már ilyen soha

4. Milyen gyakran fordul elő az iskolában VELED, hogy ...

- A. tőled lopnak el valamit gyakran volt már ilyen soha
- B. téged gúnyolnak ki, „beszólnak” neked gyakran volt már ilyen soha
- C. téged ütnek meg gyakran volt már ilyen soha
- D. téged kiközösítenek gyakran volt már ilyen soha
- E. téged „csicskáztatnak” gyakran volt már ilyen soha

5. Mit tesznek a TANÁROK akkor, ha két diák valami miatt összevitatkozik, összeverekedik?

	<i>Mindig</i>	<i>Gyakran</i>	<i>Ritkán</i>	<i>Soha</i>
A. Ilyen eset nem fordult elő				
B. Nem keresik, hogy ki kezdte, ki folytatta, mindkét felet megbüntetik.				
C. Megpróbálják velük megbeszélni a vita okát.				
D. Az igazgatóra bízák a megoldást.				
E. Megkeresik a hibást és megbüntetik.				
F. Csak szétválasztják a feleket, de ezen túl nem tesznek semmit.				
G. Nem történik semmi.				
H. Valamelyik diákra bízák a megoldást.				
I. Egyéb:				

6. Mit tesznek a TANULÓK akkor, ha két diák valami miatt összevitatkozik, összeverekedik?

	<i>Mindig</i>	<i>Gyakran</i>	<i>Ritkán</i>	<i>Soha</i>
A. Ilyen eset nem fordult elő.				
B. Nem keresik, hogy ki kezdte, ki folytatta, mindkét felet megbüntetik.				
C. Megpróbálják velük megbeszélni a vita okát.				

D.	Az igazgatóra bízzák a megoldást.				
E.	Megkeresik a hibást és megbüntetik.				
F.	Csak szétválasztják a feleket, de ezen túl nem tesznek semmit.				
G.	Nem történik semmi.				
H.	Valamelyik diákra bízzák a megoldást.				
I.	Egyéb:				

7. Mennyire értesz egyet TE az alábbi állításokkal?

		<i>Teljesen egyetértek</i>	<i>Részben egyetértek</i>	<i>Nem értek egyet</i>
A	Minden vita, veszekedés, zűr esetén van olyan megoldás is, amikor nem kell másokat bántani, de nem is kell meghúzni magunkat.			
B	Sokszor az segít, ha megpróbáljuk megérteni a másik viselkedésének az okát.			
C	Teljesen rendben van, hogyha gúnyolnak, akkor visszaszólunk.			
D	Néha az embernek csak két választása van: vagy őt ütik meg, vagy ő üt először.			
E	Ahhoz, hogy a többiek tiszteljenek, néha meg kell harcolni másokkal.			
F	Teljesen rendben van, hogyha valakire dühösesek vagyunk, akkor nem állunk vele szóba.			
G	Vita, veszekedés, zűr esetén a legjobb megoldás az, ha meghúzzuk magunkat.			
H	Teljesen rendben való, hogy megüssük azt, aki feldühít.			
I	Azok „menők”, akik kiabálnak, vagy verekszenek.			

8. Véleményed szerint mennyire értenek egyet TANÁRAID az alábbi állításokkal?

		<i>Teljesen egyetértenek</i>	<i>Részben egyetértenek</i>	<i>Nem értenek egyet</i>
A	Minden vita, veszekedés, zűr esetén van olyan megoldás is, amikor nem kell másokat bántani, de nem is kell meghúzni magunkat.			
B	Sokszor az segít, ha megpróbáljuk megérteni a másik viselkedésének az okát.			
C	Teljesen rendben van, hogyha gúnyolnak, akkor visszaszólunk.			
D	Néha az embernek csak két választása van: vagy őt ütik meg, vagy ő üt először.			
E	Ahhoz, hogy a többiek tiszteljenek, néha meg kell harcolni másokkal.			
F	Teljesen rendben van, hogyha valakire dühösesek vagyunk, akkor nem állunk vele szóba.			
G	Vita, veszekedés, zűr esetén a legjobb megoldás az, ha meghúzzuk magunkat.			
H	Teljesen rendben való, hogy megüssük azt, aki feldühít.			

I	Azok „menők”, akik kiabálnak, vagy verekszenek.			
---	---	--	--	--

9. Ha baj van, vitáztál, veszekedtél, TE kivel szoktad megbeszélni?

		Mindig	Gyakran	Ritkán	Soha
A	apával				
B	anyával				
C	osztályfőnökömmel				
D	tanárainnal				
E	barátaimmal				
F	osztálytársammal				
G	mással:				

10. Ide leírhatod azt az esetet, amikor egy társaddal vitád volt, veszekedtetek, vagy verekedtetek. Mi történt, hogyan ért véget?